

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

7-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/7 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saporbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;
Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;
Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;
Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;
Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);
Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;
Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;
Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;
Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;
Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;
Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;
Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;
Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;
Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;
Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;
Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);
Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;
Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor
Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;
Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;
Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;
Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;
Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;
Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Izzatullayev Bobirjon Izzatullayevich

XALQARO MUNOSABATLARDA RAQAMLI DIPLOMATIYANI TADQIQ ETISHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI	10-14
--	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Mannopova Elzara Toraxanovna

HR TRANSFORMATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF DEVELOPED AND DEVELOPING ECONOMIES CANADA AND UZBEKISTAN	15-21
--	-------

Загребельская Милена Владимировна

РАЗВИТИЕ ПРЕДИКТИВНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ МАТЕРИАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ, АДАПТИВНЫЕ И ЦИФРОВЫЕ ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОСТИ	22-31
--	-------

Dr. Abror Kucharov and Dr. Jyoti Meshram

SECTORAL ANALYSIS OF INDIAN INVESTMENT IN UZBEKISTAN	32-42
--	-------

Суюнова Зухра

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И АУДИТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ	43-49
--	-------

Суюнова Фотима, Суюнова Саодат

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ УЗБЕКИСТАНА: ТРЕНДЫ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	50-62
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xudoyqulov Yo'lchi Azamqulovich

HARBIY TADQIQOTCHI FAOLIYATIDA FANLARARO YONDASHUVLARDAN FOYDALANISH ZARURATI	63-69
--	-------

Majitov Maxmud

G'ARB FALSAFASIDA SHAXS HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR TADQIQI	70-76
---	-------

Latipov Sardor Shavkatovich

JAMIYATDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING IJTIMOYIY ASOSLARI VA AMALGA OSHIRISH SHAKLLARI	77-81
--	-------

Ibraximova Dilorom Saloydinovna

HUQUQSHUNOS AXLOQIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIY ZARURIYATI	82-87
--	-------

Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich

JADID MAKTABLARINING O'QITISH TIZIMI VA PEDAGOGIK MEROSI	88-91
--	-------

Muslimov Sherzod Akbarovich

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING "BOBURNOMA" ASARIDA INSON VA OILA MUAMMOSI	92-96
---	-------

Jantayev Maksud Ibragimovich
AL-XORAZMIYNING ILMIY TADQIQOT HAQIDAGI QARASHLARINING
DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI 97-101

Qosnazarova Palzada
TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATI VA TA'LIM-TARBIYA, ADABIYOT
MASALALARINING IJTIMOY-FALSAFIY ASOSLARI 102-106

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Xasanova Sohibjamol Soatmurod qizi
TILNING KOGNITIV FUNKSIYASI VA AXLOQIY-BAHOLASH
(YAXSHILIK/YOMONLIK) KATEGORIYALARINING KONSEPTUAL SHAKLLANISHI 107-110

Burxonova Go'yoxon G'ulomovna
TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA LOTIN TILI VA TIBBIY
TERMINOLOGIYANI SAMARALI O'QITISH USHLUBLARI 111-115

Raxmonova Dildora Mirzakarimovna
JADID ADIBI – TO'LAGAN XO'JAMYOROV (TAVALLO) BADIY
PUBLITSISTIKASINING TIL VA USLUBI TAHLILI 116-122

Yuldasheva Ruxshona Rustamjon qizi
INGLIZ TILIDAGI OTLI KOLLOKATSIYALARNING LISONIY MODELLARI
VA ULARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMA JARAYONIDAGI ADEKVATLIK
MUAMMOLARI 123-126

Xolmurotova Gulnora
ERKIN A'ZAMNING "OTOYINING TUG'ILGAN YILI" QISSASIDA USTOZ OBRAZI
BADIY TALQINI 127-132

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Kadirova Moxigul Xamitovna
SURISHTIRUVNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 133-138

Xidoyatov Baxtiyar Batirovich
O'ZBEKISTON JINOYAT PROTSESSIDA SUDGA QADAR ISH YURITISHNING
RIVOJLANISH TARIXI 139-147

Давронов Атобек Равшанович
УЧАСТИЕ СПЕЦИАЛИСТА В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЯХ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ 148-155

Alishayev Sobir Tursunboyevich
JINOYAT ISHLARI BO'YICHA SUDLOVGA TEGISHLILIKNI ANIQ
BELGILASHNING HUQUQIY VA AMALIY AHAMIYATI 156-161

Mamatmurodov Farrux
THE UNIQUENESS OF THE SUKUK FINANCIAL INSTRUMENT.
THEORETICAL ANALYSIS OF THE UNIQUE SIMILARITIES
AND DIFFERENCES BETWEEN SUKUK AND BONDS 162-168

Худайбергенов Бахрам, Эгамбердиев Ферузбек
ПОДАЧА ЖАЛОБ И РАССМОТРЕНИЕ ИХ СЛЕДСТВЕННЫМ СУДЬЕЙ
НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА 169-180

<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ЗАВЕЩАНИЯ КАК ОСНОВНОГО СПОСОБА РАСПОРЯЖЕНИЯ НАСЛЕДСТВЕННЫМИ ПРАВАМИ	181-186
<i>Normatov Ermatat</i> SHAHAR AHOLISINING ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDAGI HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI	187-196
<i>Abdurasulova Xadichaxon Ravshanbek qizi</i> MEHNAT QONUNCHILIGINI BUZISH BILAN BOG'LIQ JINOYAT QONUNI NORMALARINING RIVOJLANISH TARIXI	197-205
<i>Hazratov Mexriddin Faxriddin o'g'li</i> THE CONCEPT OF DIGITAL SERVICES AS AN OBJECT OF CIVIL LAW RELATIONS	206-210
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> ISHNI SUDGA QADAR YURITISH BOSQICHIDA JINOYAT PROTSESSI ISHTIROKCHILARINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	211-218
<i>Abduazizov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> USTUN MUZOKARA KUCHI VA UNING SUISTE'MOLLIK SHAKLLARI: GERMANIYA, YAPONIYA VA JANUBIY KOREYA AMALIYOTINING QIYOSIY TAHLILI	219-228
<i>Uralov Sarbon Sardorovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARI ORQALI SODIR ETILAYOTGAN FIRIBGARLIK JINOYATLARI TAHLILI	229-236
<i>Abdurashidov Abdurauf Abdurashidovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILGAN BEZORILIK JINOYATLARINING XUSUSIYATLARI	237-243
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rashidov Anvarjon Sharipovich</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI METODIKASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	244-248
<i>Maydonova Saboxat Sadulloyevna</i> O'QUVCHILARNING KITOBXONLIKKA BO'LGAN QIZIQISHINI OSHIRISHDA OILA VA MAKTAB O'RTASIDAGI HAMKORLIKNING INNOVATSION USULLARI	249-253
<i>Jo'rayeva Zarifa Oltinboy qizi</i> JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA DAM OLISH DAQIQALARI VA PAUZALARI	254-259
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i> AKADEMIK LITSEYLARDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH ("INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI" FANI MISOLIDA)	260-267
<i>Нажметдинова Наргиза Сайфетдиновна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ К ЭПОХЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: АНАЛИЗ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	268-277
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Ismog'ilova Madinabonu, Ro'ziqulova E'zoza</i> INTERYER DIZAYNIDA RANGLAR PSIXOLOGIYASI	278-282

Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARI KOMPETENTLIGINI

TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA TAHLILI 283-289

12.00.00 – YURIDIK FANLAR – LAW

Received: 4 August 2025
Accepted: 10 August 2025
Published: 30 August 2025

Article / Original Paper

PROSPECTS FOR IMPROVING THE INQUIRY

Kadirova Mokhigul Khamitovna

Professor, DSc, Department
of Criminal procedural law of TSUL

Abstract. Based on the experience of foreign countries, this scientific article provides a comparative legal analysis of the stage of investigation of criminal proceedings, including the institution of inquiry, as well as its theoretical and practical problems, the proposals and recommendations on digitalization and improvement of inquiry are scientifically substantiated.

Keywords: investigation, inquiry, terms, digitalization, differentiation.

SURISHTIRUVNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Kadirova Moxigul Xamitovna

TDYU Jinoyat-protsessual huquqi
kafedrası professori v.b., yu.f.d.
E-mail: m.kadirova@tsul.uz

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada jinoyat protsessining tergov bosqichi, jumladan surishtiruv instituti hamda uning nazariy va amaliy muammolari xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida qiyosiy-huquqiy tahlil etilib, surishtiruvni raqamlashtirish va takomillashtirishga doir taklif va tavsiyalar ilmiy asoslantirilgan.

Kalit soʻzlar: tergov, surishtiruv, muddatlar, raqamlashtirish, differentsiyalash.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI7Y2025N20>

Mamlakatimizda jinoyat protsessining surishtiruv instituti 2017-yil 6-sentyabrda isloh qilinib, JPKga surishtiruvga bagʻishlangan alohida 46¹-bob kiritildi [14, 943-modda]. JPKning 320³-moddasiga binoan, jinoyat ishini tergov qilish surishtiruv yoki dastlabki tergov shaklida amalga oshiriladi. Dastlabki tergov JPKning 345-moddasi asosida, surishtiruv esa JPKning 381²-moddasida nazarda tutilgan jinoyat ishlari boʻyicha oʻtkaziladi. Surishtiruvni:

- 1) Ichki ishlar organlarining;
- 2) Oʻzbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamentining va uning joylardagi boʻlinmalarining;
- 3) Oʻzbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Majburiy ijro byurosining va uning joylardagi boʻlinmalarining;
- 4) Oʻzbekiston Respublikasi Davlat bojxona qoʻmitasining va uning joylardagi boʻlinmalarining;

5) O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining va uning joylardagi bo‘linmalarining surishtiruvchilari tomonidan amalga oshiriladi. Prokuror va tergovchilar ham surishtiruvni amalga oshirishi mumkin.

Surishtiruvchi jinoyat ishini qo‘zg‘atib, uni o‘z ish yurituviga oladi va bu haqda ish qo‘zg‘atish to‘g‘risidagi qarorga yozib qo‘yadi. Basharti surishtiruvchiga oldin qo‘zg‘atilgan ish berilgan bo‘lsa, u ishni o‘z yurituviga olganligi to‘g‘risida qaror chiqaradi, shundan so‘ng surishtiruv boshlanadi. Surishtiruv jinoyat ishi qo‘zg‘atilgan kundan boshlab bir oydan oshmagan muddatda tamomlanishi lozim. Surishtiruv muddati prokuror tomonidan yigirma kungacha uzaytirilishi mumkin. Ish qo‘shimcha surishtiruv o‘tkazish uchun qaytarib yuborilganda, shuningdek to‘xtatilgan yoki tugatilgan ish qayta tiklanganda qo‘shimcha surishtiruv muddati mazkur ishni surishtiruvchi qabul qilgan paytdan e‘tiboran o‘n kun doirasida belgilanadi. Ish ayblov dalolatnomasi bilan, ishni tibbiy yo‘sindagi majburlov choralari qo‘llash yoxud taraflarning yarashuvi uchun sudga yuborish to‘g‘risidagi qaror bilan, amnistiya aktiga asosan jinoyat ishini tugatish haqida sudga iltimosnoma kiritish to‘g‘risidagi taqdimnoma bilan prokurorga topshirilgan kuni yoxud ishni tugatish haqida qaror chiqarilgan kuni surishtiruv tamomlangan hisoblanadi.

Yuqorida keltirilgan surishtiruv muddatiga quyidagilar kirmaydi:

- 1) ayblanuvchi, himoyachi, shuningdek jabrlanuvchi, fuqaroviy da‘vogar, fuqaroviy javobgar va ularning vakillari ish materiallari bilan tanishib chiqqan vaqt;
- 2) surishtiruv to‘xtatib turilgan vaqt;
- 3) qo‘shimcha surishtiruv o‘tkazish uchun prokuror tomonidan qaytarilgan ish surishtiruvchiga kelib tushgunga qadar o‘tgan vaqt.

Surishtiruv institutining rivojlanish tarixiga nazar solsak, 2017-yil 6-sentyabrga qadar jinoyat ishi yuzasidan surishtiruv o‘n sutkadan oshmagan muddatda tamomlanishi lozim bo‘lgan. Surishtiruv muddati uzaytirilishiga yo‘l qo‘yilmas edi [4, 12-b.]. Surishtiruv kechiktirib bo‘lmaydigan tergov harakatlarini bajarishga mo‘ljallangan bo‘lib, surishtiruvchilarga gumon qilinuvchiga ayb e‘lon qilish, tergov qilish, ayblov xulosasini tuzish kabi vakolatlar berilmagan edi. Ilgari surishtiruv o‘n sutkadan oldin tamomlanishi [10, 218-219-b.] va dastlabki tergov boshlanishi mumkin bo‘lgan, shunga ko‘ra, surishtiruv jinoyat protsessining mustaqil bosqichi hisoblanmagan.

Amaldagi JPKga binoan, surishtiruv asosan ijtimoiy xavfi katta bo‘lmagan va ayrim uncha og‘ir bo‘lmagan jinoyatlar yuzasidan olib boriladi. Bu borada, uncha og‘ir bo‘lmagan jinoyatlar yuzasidan ham surishtiruv yuritish va uni yuritish muddati bir oy ekanligini hamda uning natijalari ishni sudga yuborish uchun yetarli bo‘lishini inobatga olib, bu toifa ishlarning barchasi bo‘yicha tergovni surishtiruvga o‘tkazish maqsadga muvofiq. Bu turdagi jinoyatlar yuzasidan dastlabki tergov olib borishga ehtiyoj mavjud bo‘lmasa-da, oxirgi uch yil davomida qo‘zg‘atilgan bir mingdan ziyod jinoyat ishlari bo‘yicha kam ahamiyatli qilmishlar dastlabki tergov predmeti bo‘lib, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning kuch va mablag‘lari ularni aniqlash va tergov qilishga behuda sarflangan. Shunga ko‘ra, ko‘pgina tadqiqotchilar tomonidan jinoyat protsessini soddalashtirish afzalligi ilgari suriladi. Masalan, S.Belovning fikricha, ayrim jinoyatlarni tergov qilish tezkor tartibda, ya‘ni 2-3 haftada olib borilishini nazarda tutuvchi qonun loyihalarini ishlab chiqish zarur [2, 2-b.].

Surishtiruvning imkoniyatlariga bildirilgan bunday qarash, bizningcha, asosli emas. Odil sudlovning sifati va tezkorligini oshirishga qaratilgan talablar ildamlilik bilan rivojlanib

borayotgan bir paytda, shak-shubhasiz qonunchilik yo'li bilan surishtiruvchilarga barcha uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlar tergovini yuritish kabi vakolatlarni qamrab olgan huquqiy maqom berish imkoniyati mavjud. Jumladan, Sh.Fayziev, amaldagi JPKda nazarda tutilgan surishtiruvning shakli dunyoda o'xshashi yo'q tergov qilishning bir turi, deb hisoblaydi va surishtiruvning to'liq shaklini joriy etishni ilmiy asoslaydi [13, 126-127-b.].

Tadqiqotlarimiz natijalariga ko'ra, surishtiruvning ilgari yana:

- 1) dastlabki tergov yuritish shart bo'lmagan jinoyat ishlari bo'yicha surishtiruv (bir oy);
- 2) dastlabki tergov yuritish shart bo'lgan jinoyat ishlari bo'yicha surishtiruv (10 sutka) shakllari ham mavjud bo'lib [10, 218-219-b.], amaldagi O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida nazarda tutilgan surishtiruv esa yuqorida keltirilgan surishtiruvning birinchi shaklidir.

Bunday surishtiruv shaklining ahamiyati xususida zamonaviy tadqiqotchilarning e'tiborga molik fikrlari ham bor. Masalan, Ye.V. Larkina, tergov yuritish shart bo'lgan jinoyat ishining surishtiruvchi tomonidan qo'zg'atilishi va uning yuzasidan kechiktirib bo'lmaydigan tergov harakatlari olib borilishi – mustaqil institut, ammo u surishtiruv emas [7, 46-b.], deb hisoblaydi.

Surishtiruvning mazkur shaklini, V.Statkusning fikricha, barcha toifadagi jinoyat ishlariga tatbiq etish, ya'ni ayblanuvchi tariqasida ishga jalb etilishi mumkin bo'lgan shaxsning aniqlanganiga qadar surishtiruv yuritish lozim [12, 45-b.]. G.S.Kazinyan bunga qarshi fikrni bildirib [5, 162-b.], surishtiruvning bunday shaklidan voz kechish zarur, aks holda surishtiruvchilar barcha harakatlarini dalillarni aniqlash va to'plashga emas, balki faqat aybdor shaxsni aniqlashga qaratadilar, deydi.

V.D.Arsenev fikricha, ijtimoiy xavfi kam, ya'ni qamoq jazosi nazarda tutilmagan jinoyat ishlari bo'yicha dastlabki tergov yurituvini tugatish zarur [1, 64-b.].

Biz, jinoyatlarni tez va to'la ochishning maqsadi tezlikda faqat jinoyatni sodir etgan shaxsni aniqlash emas, balki tezlikda isbotlashning barcha holatlarini aniqlash uchun zaruriy va yetarli bo'lgan dalillarni to'plashdan ham iborat, deb hisoblaymiz. Shu bois, surishtiruvda e'tiborni faqat ayblanuvchi tariqasida ishga jalb etilishi mumkin bo'lgan shaxsni aniqlashga emas, haqiqatni aniqlashga qaratish zarurdir. Bu borada, surishtiruvchining vazifasi ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan va uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlarni, tergovchining esa og'ir va o'ta og'ir jinoyatlarni tergov qilishdir [9, 48-b.], degan huquqshunoslarning mulohazalari o'rinli. Umuman, surishtiruvning ahamiyatini hamda uni takomillashtirish istiqbollari belgilashda xorijiy mamlakatlar tajribasiga nazar solish foydadan xoli emas. Xorijiy tajribani o'rganish amaldagi qonunchilik va uni qo'llash amaliyotini takomillashtirish hamda soddalashtirishga, kamchiliklarni bartaraf qilishga keng imkoniyat yaratadi. Chunonchi, **Germaniyada** surishtiruv tergovning asosiy shakli sifatida hozirgi kungacha saqlanib qolgan bo'lib, Rossiya, Belorussiya, Qozog'istonda surishtiruv dastlabki tergovning muqobili sanalsa, Fransiya, Avstriya, Gretsiya, Ispaniya, Armaniston, Ukraina, Ozarbayjon, Tojikistonda u dastlabki tergovdan oldingi bosqich sifatida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, **Portugaliya, Niderlandiya, Italiya** davlatlari dastlabki tergovdan butunlay voz kechib, ko'proq surishtiruv yuritilishiga imkon yaratilishining tarafdori bo'lsa, Estoniya, Gruziya va Moldova esa, aksincha, surishtiruvdan voz kechgan davlatlar hisoblanadi.

Bizning nazarimizda, surishtiruvdan voz kechib bo'lmaydi, negaki unda jinoyat izlarini aniqlash va mustahkamlash borasida kechiktirib bo'lmaydigan tezkor-tergov harakatlarini

yuritishning keng imkoniyatlari mavjud. Modomiki shunday ekan, surishtiruvdan voz kechmagan holda uni takomillashtirish va differenziatsiyalash maqsadga muvofiq.

Yuqorida zikr etilgan davlatlar ichida **Fransiya** jinoyat protsessual kodeksining 74-75, 78-moddalarida surishtiruvning muayyan differenziatsiyasiga erishilgan. Unda surishtiruvning to'rt shakli mavjud:

- 1) yaqqol namoyon bo'lgan jinoyatlar bo'yicha surishtiruv;
- 2) dastlabki surishtiruv;
- 3) shubhali o'lim yuzasidan surishtiruv;
- 4) fuqaroning shaxsini tekshirishdan iborat surishtiruv.

Bundan tashqari, MDHga a'zo davlatlar ichida Rossiya Federatsiyasining JPKda ham differenziatsiyalashning o'ziga xos belgilarini kuzatishimiz mumkin, uning 150-151-moddalari: "Dastlabki tergov shakllari" va "Tergovga tegishlilik", deb nomlanib, unda:

- 1) dastlabki tergov yuritish shart bo'lgan, ya'ni surishtiruv va tergov yuritiladigan ishlar;
- 2) dastlabki tergov yuritish shart bo'lmagan, ya'ni faqat surishtiruv yuritiladigan ishlarga bo'linishi nazarda tutilgan.

Birinchi shaklida 150-moddaning uchinchi qismida ko'rsatilgan jinoyatlardan tashqari barcha jinoyatlar yuzasidan surishtiruv yuritilib, ishning tergovchiga oshirilishi belgilangan. Ikkinchi shaklida esa, dastlabki tergov faqat surishtiruv shaklida olib boriladigan sog'liqqa yengil yoki o'rtacha og'ir bo'lmagan zarar yetkazish, shaxsning sog'lig'iga yoki hayotiga tajovuz qilish bilan qo'rqitish, xavf ostida qoldirish, voyaga yetmaganni jinoyat sodir etishga jalb qilish kabi ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan va uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlarning qat'iy ro'yxati keltirilgan bo'lib, surishtiruvchi tomonidan jinoyat ishi qo'zg'atilishi va isbotlanadigan barcha holatlar o'ttiz sutkagacha aniqlanishi belgilangan. Ish ayblov xulosasini tuzish yoki ishni tugatish to'g'risida qaror chiqarish bilan tamomlanadi, to'plangan materiallar ishni sudda muhokama qilish uchun asos bo'ladi.

Amaldagi JPKmizning 2017-yil 6-sentyabrgacha bo'lgan tahririda 342-moddasida o'rnatilgan, surishtiruvchi tomonidan og'ir yoki o'ta og'ir jinoyatlar aniqlanganda, u surishtiruv yuritish muddati o'tishini kutmasdan jinoyat ishining darhol tergovchiga yoki prokurorga o'tkazishi lozimligi xususidagi qoida surishtiruvchiga uncha og'ir bo'lmagan jinoyat ishlari bo'yicha ish yuritish vakolatining qonuniy mustahkamlanganligidan dalolat beradi. Buni yanada isloh etish, ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan va uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlar yuzasidan faqat surishtiruv yuritishni kafolatlash va uning tezkor-qidiruv, tergov imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Bu ilgari V.M.Saviskiy, Z.V.Kalniskiy, N.A.Vlasova va S.L.Maslenkovlar tomonidan ham tadqiq etilgan bo'lib, ulardan B.Ya.Gavrilovning fikricha, ro'yxatga olingan jinoyatlarning uchdan ikki qismining tergov surishtiruv shaklida yuritilishi lozim [8, 18-20-b.].

Boz ustiga, surishtiruvni differenziatsiyalash maqsadida ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlarning ba'zilar bo'yicha ayblov dalolatnomasini tuzmay, ishni sudga yuborish tartibini ham yo'lga qo'yish mumkin. Bu ilgari amaliyotda bo'lgan **Bayonot** tartibida ish yuritish bo'lib, ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlar yuzasidan surishtiruvning soddalashtirilgan shakllaridan biridir. Unda surishtiruvning barcha qoidalaridan to'la foydalaniladi, shuning uchun unga surishtiruvning qisqartirilmagan, alohida mustaqil instituti sifatida qarash joiz.

Bayonot tartibida ish yuritish dastlab 1966-yil 31-oktyabrda qonun va huquqni qo'llash amaliyotiga kiritilgan bo'lib, asosan bezorilik jinoyatlari yuzasidan qo'llanilgan. 1977-yil

5-martdan boshlab, mayda o'g'rilik jinoyatlariga nisbatan ham qo'llanilib kelingan. 1985-yilda uning ro'yxati kam ahamiyatli jinoyatlar bilan kengaytirilgan. Ushbu institut jinoyat protsessini differentsiyalash g'oyalarining amaliy ifodasi bo'lib, mazkur tartib surishtiruv faoliyatining uzluksiz va asosiy yo'nalishi sifatida jinoyat sodir etish vaqtini sudning odil hukmi chiqarish vaqtiga maksimal darajada yaqinlashtirib, tergov organlariga og'ir va o'ta og'ir xavfli jinoyatlarni o'z vaqtida, to'la ochishlari uchun qo'shimcha imkoniyat yaratgan [6, 52-56-b.].

Mazkur tartibni qo'llash uchun quyidagi asoslar:

- 1) moddiy, ya'ni insonning sha'ni, qadr-qimmati va daxlsizlik huquqining buzilishi bilan bog'liq ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlar, jumladan zo'rlik, haqorat, tuhmat, bezorilik kabi murakkab bo'lmagan jinoyatning sodir etilishi;
- 2) uni sodir etgan shaxs aniq bo'lib, u voyaga yetgan, ruhiy va jismoniy nuqsonlarga ega bo'lmagan;
- 3) ehtiyot chorasini qo'llash shart bo'lmagan;
- 4) oshkora, barchaning ko'z o'ngida sodir etilganligi talab etilgan [11, 255-261-b.].

Bayonot tartibida ish yuritishda surishtiruvchining shaxsan o'zi jinoyat belgilarini aniqlaganda yoki jinoyat shohidlarining bergan arizalari tegishli tartibda rasmiylashtirilganidan so'ng, surishtiruvchi tomonidan Bayonot tuzilib, o'n kunlik muddat davomida sodir etilgan jinoyatga oid holatlar aniqlangan. Jinoyatning u yoki bu holatlarini aks ettirgan tushuntirish, ma'lumotnoma va tavsifnomalar yig'ilib, jinoyat va uni sodir etgan aybdor shaxsning aybini tasdiqlovchi faktik holatlar qayd etilgan. Bayonotga barcha to'plangan materiallar va sudga chaqirilishi lozim bo'lgan shaxslarning ro'yxati ilova qilinib, surishtiruv prokurorning Bayonotni tasdiqlashi bilan tamomlanib, ish materiallari sudga yuborilgan.

Hozirda **Qozog'iston** Respublikasi jinoyat protsessida ushbu institutdan samarali foydalanilib kelinmoqda, xususan uning JPK 23¹-bobi "Soddalashtirilgan sudgacha bosqich" deb nomlanib, bayonot tartibida elektron raqamli ish yuritish qoidalariga bag'ishlangan.

Germaniya JPKning 417-moddasida dalillarning ochiq-oydin va aniqligi sababli jinoyat sodir etgan shaxs jadallashtirilgan (intensiv) sud yurituvida 24 soat ichida hukm qilinishi mumkinligi belgilangan [3, 460-463-b.].

Yuqoridagi qiyosiy tahlillar asosida, surishtiruvni raqamlashtirish hamda uni kelgusida quyidagicha differentsiyalash maqsadga muvofiqdir:

- 1) ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan va uncha og'ir bo'lmagan jinoyat ishlari bo'yicha *bir oy*;
- 2) oshkora, barchaning ko'z o'ngida sodir etiladigan insonning sha'ni, qadr-qimmati va daxlsizlik huquqining buzilishi bilan bog'liq ayrim ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyat ishlari bo'yicha surishtiruv Bayonot tartibida *o'n sutka* ichida tamomlanishi.

Hozirda surishtiruvning mazkur tartibi MDH, Sharqiy Yevropa, Yaqin Sharq mamlakatlarida saqlanib qolgan. Bu shaklda surishtiruv o'tkazish RFda 93 ta, Qozog'istonda 120 ta, Belarusiyada 36 ta jinoyat tarkibi bo'yicha yuritiladi. Ushbu tartibning kelgusida mamlakatimizda joriy etilishi, sud ish yurituvining zamonaviy talablariga mos tezkor elektron raqamli shakl sifatida jinoyat protsessida ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan va uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlar yuzasidan surishtiruvning yangi tartibini shakllantirib, sudgacha bosqichning isloh etilishi va surishtiruvning takomillashtirishni ta'minlaydi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Арсеньев В.Д. Упрощение не равнозначно упрощенчеству // Соц. законность. 1975. №3. –С. 64.

2. Белов С. Упрощение процедуры // Российская газета. -2008. -12 январь. –С. 2.
3. Вернер Бойльке. Германия Федератив Республикасининг Жиноят-процессуал ҳуқуқи. Дарслик. 12-нашр. –Т.: ТДЮУ. 2017. –Б. 460-463.
4. Қодиров Р.Х. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш - суд-ҳуқуқ ислоҳотларининг бош мақсади // Ҳуқуқ ва бурч, 2009. -№ 3. –Б. 12.
5. Казинян Г.С. Актуальные проблемы уголовно-процессуального законодательства в третьей республике Армения. – Ереван, 1999. –С. 162.
6. Курбанов Д.Т. Рассмотрение дел с протокольной формой досудебной подготовки. – Т.: “Адолат”, 1993. –Б. 52-56.
7. Ларкина Е.В. Предварительное следствие: обязательно или необязательно // Закон и право, 2008. -№7. –С. 46.
8. Масленков С.Л. Дознание в современном уголовном процессе России. Проблемы совершенствования. Автореф. ... дисс. канд. юрид. наук. – Новгород, 2003. –С. 18-20.
9. Петрухин И.Л. Уголовно-процессуальное право. 2-е изд. – М.: “Проспект”, 2009. –С. 5.; Пономарев А. Досудебное производство: возможности совершенствования // Законность, 2009. -№6. –С. 48.
10. Рыжаков А.П. Уголовный процесс России: Курс лекции. – СПб.: Питер, 2009. –С. 218-219.
11. Скрипченкова О.В. Эволюция дознания в уголовном процессе России: от советского этапа к современному // Судебная власть и уголовный процесс. 2016. №2. –С. 255-261.
12. Статкус В. Когда мы избавимся от процентомании // Милиция, 2000. №1. –С. 45.
13. Файзиев Ш. Суриштирувнинг умумий шартларини жорий қилишнинг назарий ва амалий аҳамияти // ТДЮИ Ахборотномаси, 2010. -№3. –Б. 126-127.
14. O‘zbekiston Respublikasining “Surishtiruv instituti takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” gi qonuni. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami. 2017-y., 36-son, 943-modda.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/7 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).